

*Боднар О.А.,
к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Миколаївський національний аграрний університет*

БАНКІВСЬКІ СИСТЕМИ СХІДНОЇ ЄВРОПИ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

У кожній країні банківський сектор займає особливе місце. У країнах Східної Європи, які представлені переважно країнами пострадянського простору, швидкими темпами реформувати банківську систему було досить складно.

Сьогодні, через 30 років після розпаду Радянського Союзу, в багатьох пострадянських країнах банківська система досі не готова надавати надійну фінансову підтримку. В інших східноєвропейських країнах, які зараз є частиною Європейського Союзу або країн, які планують приєднатися до нього, банківський сектор стабільно розвивався разом із розвитком європейської банківської системи.

Метою дослідження є узагальнення даних про розвиток та сучасний стан банківського сектору в країнах Східної Європи та їх порівняльний аналіз для визначення напрямків розвитку банківського сектору в країнах, що розвиваються.

Банківський сектор є рушійною силою будь-якої розвинутої економіки. Можна визначити, що банківський сектор - це діяльність банківських організацій у конкретній державі, це складний механізм, який включає певні взаємопов'язані елементи, зокрема сукупність банківських установ, інфраструктуру, банківський ринок, законодавство тощо. Специфіка банківського сектора визначається низкою взаємопов'язаних елементів і взаємозв'язків між ними.

Говорячи про регулювання та організацію банківського сектору у Східній Європі, можна зазначити, що банківська система є частиною фінансової системи держави, яка регулюється на законодавчому рівні. Більшість країн має дворівневу структуру: її утворюють Національні банки та комерційні структури [1]. Кредитні установи утворюють другий рівень банківської системи. Для багатьох країн-членів ЄС або асоційованих членів ЄС важливим кроком у розвитку банківської системи стало створення єдиного ринку ЄС на основі Білої книги та Єдиного європейського акту 1985 року, що сприяло гармонізації законодавства.

Принцип стримувань і противаг, а також законодавчий розподіл функцій лежить в основі дворівневої банківської системи розвинутих країн. Також історично доведено, що чим нижче залежність центрального банку від держави, тим нижчий рівень інфляції в країні [1]. Такі ж принципи використовуються і в таких розвинених країнах як Швейцарія, Німеччина та інші.

На початку 1990-х років банківська система країн СНД була абсолютно унікальною, сильно відрізнялася від європейської. Кількість банків, рівень приватизації, темпи зростання та поява свободи в банках були значно вищими, ніж у Західній Європі та США. Світова економіка не знала таких темпів розвитку.

Сьогодні перше місце за кількістю банків серед пострадянських країн займає Росія (484 банки у 2020 р.). Україна та Молдова посідають друге місце за кількістю банків із близько 74 банківськими установами. Найменшу кількість банківських установ мають Словаччина, Молдова, Білорусь.

Сьогодні в Росії найбільша кількість великих банків, які входять до 100 найбільших банків Східної Європи за активами.

Однак кількість банківських установ не завжди свідчить про активність банківського сектору. Сьогодні можна сказати, що більшість коштів була зосереджена в російських банках. У ТОП-20 найбільших банків Східної Європи за активами входять 8 російських банків. Найбільшим банком з усіх країн Східної Європи є Ощадбанк.

Польща посідає 2 місце після Росії за кількістю банківських активів, Чехія - третє місце. Усі інші країни мають приблизно однаковий рівень банківської діяльності. У Молдові найменша кількість банківських установ серед досліджуваних країн.

Слід зазначити, що більшість банківських установ ЄС мають значну частку іноземних інвестицій у капіталі (понад 50%). Тоді як в країнах СНД, зокрема в Україні, на початок 2020 року 29,8% активів банків належало іноземним компаніям. У Білорусі значення становить 19,7%, у Польщі 56%. Проте в Росії на початок 2020 року значення становить 11,79% [3].

Незважаючи на лідируючу позицію Росії за розміром активів, відношення активів банку до ВВП далеко від середньоєвропейських 488%. Зокрема, в Росії цей показник становить близько 90%. Водночас цей показник значно нижчий за Чехію, в якій на кінець 2020 року співвідношення - 146%, а також у Польщі, Болгарії та Словаччини.

Співвідношення банківських активів до ВВП показує співвідношення між фінансовим і реальним секторами економіки. Чим вища ставка, тим популярнішими є кредити для бізнесу, і тим більше люди довіряють свої кошти банківським установам. Основними тенденціями розвитку банківського сектору Східної Європи в період з 2015 по 2020 роки є [3]:

- посилення універсалізації банків;
- значне зростання кількості кредитних організацій, у тому числі за участю іноземного капіталу;
- реорганізація мережі філій кредитних організацій;
- збільшення кількості внутрішніх структурних підрозділів кредитних організацій та їх філій;
- розширення асортименту банківських продуктів і послуг;

– масове відкликання ліцензій у комерційних банків.

Події останніх подій в економіках Східної Європи показали залежність розвитку фінансового та реального секторів.

Рівень високих технологій, які використовуються в країні, є важливим для розвитку фінансового сектору [4]. Існує криза традиційних бізнес-моделей для банківських секторів багатьох країн Східної Європи.

З розвитком мобільного та цифрового контенту стандарти банківських послуг більше не відповідають запитам більшості клієнтів. Поступово лінійки банківських продуктів скорочуватимуться. Їх місце зайняли компоненти в додатках. Незабаром їх замінять «вбудовані» фінанси, які зможуть інтегрувати платежі, дебетові картки, кредити, страхування та інвестиційні інструменти практично в будь-які нефінансові продукти. Під впливом зростаючої цифровізації горизонт банківської системи починає все помітніше змінюватися. Трендом стратегій банків є масова кастомізація сервісів на основі аналізу великих даних (Big Data) та штучного інтелекту [3].

Таким чином, можна зробити висновок, що банківський сектор країн Східної Європи відрізняється від банківського сектору розвинених та західноєвропейських країн низькою участю в економічних процесах. Це пов'язано з історичними передумовами, оскільки країни колишнього СРСР сформували банківську систему на основі державного регулювання.

Навпаки, розвинені країни будують банківську систему на основі інвестицій, тобто відповідно до потреб ринку. Це пояснює, чому банки східноєвропейських країн переважно забезпечують грошовий обіг, але не стимулюють економіку. Однак залежно від історичного походження кожної країни значення банківського сектору в економіці різне. Зокрема, більше підтримують економіку банки Польщі, Чехії, Словаччини, Болгарії. У цих країнах не спостерігається швидкої негативної динаміки кількості банків. Їхня банківська система характеризується використанням сучасних технологій та іноземними інвестиціями. У той же час у країнах колишнього СНД, які також є частиною Східної Європи, відсутній інноваційний підхід до управління та регулювання банківського сектору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Palečková, I., Vodová, P.K. (2021). Assessment of selected aspects of financial stability of the Czech banks. *International Journal of Monetary Economics and Finance*, 14(1), pp. 23-34.
2. Abuselidze, G. (2021). The impact of banking competition on economic growth and financial stability: An empirical investigation. *European Journal of Sustainable Development*, 10(1), pp. 203-220.
3. Tarasenko I., Saienko V., Kirizleyeva A., Vozniakovska K., Harashchenko L., Bodnar O. (2022). Comparative Characteristics of the

Banking Sector in Eastern Europe./ IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security, VOL.22 No.1, p.p. 639-649.

4. Gospodarik, E. (2020). Prospects for the EAEU: economic growth with an innovative breakthrough. Bankauski vesnik, 4 (681).